

ALLA VI SVENSKAR

ALLA VI SVENSKAR

NORDISKA MUSEETS OCH SKANSENS ÅRSBOK

FATABUREN 1996

FATABUREN 1996

ISBN 91 7108 392 8

ISSN 0348 971 X

© Nordiska museet och respektive författare

Redaktörer Åke Daun & Barbro Klein

Bildredaktör Kerstin Söderman

Layout Börje Reinhold

Omslagsbilden föreställer elever i Katarina skola, Stockholm.

Foto Ann Eriksson, MIRA.

Teknisk redaktör Berit Nordin

Bildmaterialet tillhör Nordiska museet om inte annat anges. I de fall fotografens namn inte uppges är denna okänd.

Tryckt hos MediaPrint, Uddevalla AB, 1996

RINKEBYSVENSKA – ETT UNGDOMSSPRÅK

Ulla-Britt Kotsinas

Då och då stöter man på tidningsartiklar, insändare och radio- och TV-inslag där ungdomars språk diskuteras i ganska negativa tongångar. Ungdomarna, sägs det, gapar och skriker när de talar, och de artikulerar dåligt. De har också ett torftigt ordförråd, och för att kompensera bristerna fyller de ut talet med slangord, svordomar och innehållstomma ord som *liksom*, *typ*, *precis* och *exakt*.

Klagomål som dessa är inte nya. Tvärtom finner vi dem i tidningsklipp från hela 1900-talet (Kotsinas 1991). Får man tro de upprörda inläggen har ungdomen aldrig talat så dåligt som nuförtiden – alldeles oavsett när denna tid inträffat.

Vid sekelskiftet 1900 menade till exempel en Stockholmstidning att ungdomarnas språk överflödade av slangord och fula uttal, och år 1912 meddelade en annan tidningsartikel att ungdomarna talade "ett nytt språk" som var "fullkomligt oförståeligt för en oinvigd". Några årtionden senare, på 1930-talet, förutspådde forskare och lärare att ungdomarnas "ordfattigdom" och användning av sådana slangord som *kul*, skulle leda till en utarmning av det svenska språket. I Stockholm var man också speciellt bekymrad över vissa nya uttal, till exempel det så kallade Stockholms-e, dvs. uttalet *rev*, *meta* för 'räv', 'mäta'. Detta "slarv", menade man, skulle komma att spridas ut i landet och på sikt förstöra svenskan.

Trots förlängd skolgång och den nya grundskolan tycks även 1960-talets ungdomar ha haft ett fattigt, oartikulerat och "helt obegripligt" språk som överflödade av svordomar och onödiga förstärkningsord, åtminstone om man får tro en tidningsintervju med en bekymrad lärare. Vid samma tid manade en grupp

*Ungdomsgård 1957. Foto
Sven Larsson,
Morgontidningens arkiv,
Nordiska museet.*

talpedagoger till skyndsamma åtgärder "innan degenerationen av vårt talspråk blir än påtagligare".

Genomgående för de självutnämnda experterna på ungdomsspråk är att de sällan grundar sina påståenden på undersökningar av något slag. I stället utgår de från ytliga intryck. Påfallande ofta har de upprörda skribenterna råkat avlyssna ett gäng ungdomar på pendeltåg, buss, spårvagn, tunnelbana eller annan allmän plats. Utifrån suddiga minnesbilder av brottstycken ur ett samtal anser de sig sedan kapabla att bedöma ungdomars språk och generaliserar sina intryck till att gälla "ungdomen nuförtiden".

Det ungdomsspråk som man mest oroade sig för i början av seklet var det som användes av ungdomar i "lägre" socialgrupper. I dag gäller oron framför allt invandrarungdomars språk.

UNGDOMSSPRÅK OCH SPRÅKFÖRÄNDRINGAR

Ungdomars språk avviker alltid mer eller mindre från tidigare generationers. Det som vi uppfattar som dåligt språk är ibland helt enkelt pågående språkförändringar. Ett exempel som kommenterats ofta under 1990-talet är det lilla ordet *ba*, utvecklat ur *bara*, som i ungdomsspråket har fått en mängd nya funktioner, till exempel som markör för anföring (*Han ba: "Kom nu då!"*). Och i stockholmskan har det stockholms-e som man klagade så högljutt över på 1930-talet nu nästan helt försvunnit och i ungdomsspråket ersatts av ett mycket öppet ljud, nästan som ä-ljudet i här, något som äldre stockholmare ser på med ett visst vemod.

Förändringar av det här slaget pågår ständigt i språket, men speciellt tydliga är de i tider av sociala eller demografiska omvälvningar. En sådan period var decennierna kring 1900 strax efter den stora urbaniseringsperioden, när människor från landsbygden flyttade till städerna för att få jobb. I de barnrika arbetarkvarteren i städernas utkanter möttes ungdomar, vilkas föräldrar talade olika dialekter. I Stockholm skapade de sig en ny sorts stockholmska, bildad på det äldre Stockholmsspråkets grund men med nya uttal och en mängd nya slangord, hämtade från olika dialekter, finska och romani, zigenarnas språk. Många av dessa ord, *kul*, *tjej*, *bussig*, *stilig* och många andra, ingår nu i vårt vardagliga språk. Denna "nya svenska" kom så småningom att kallas Ekenssnacket och betraktas nu som den genuina stockholmskan.

En annan omvälvande period är den som vi sedan några

decennier är inne i. Återigen har vi haft en kraftig inflyttning till förorter i storstädernas utkanter, men denna gång inte från landsbygden utan av människor från andra länder. Och även nu kan vi skönja nya språkliga varieteter, de som går under namnet Rinkebysvenska, Albysvenska, flemingsbergiska och förortssvenska i Stockholmsområdet, Angeredssvenska och gårdstenska i Göteborg och Rosengårdssvenska i Malmö.

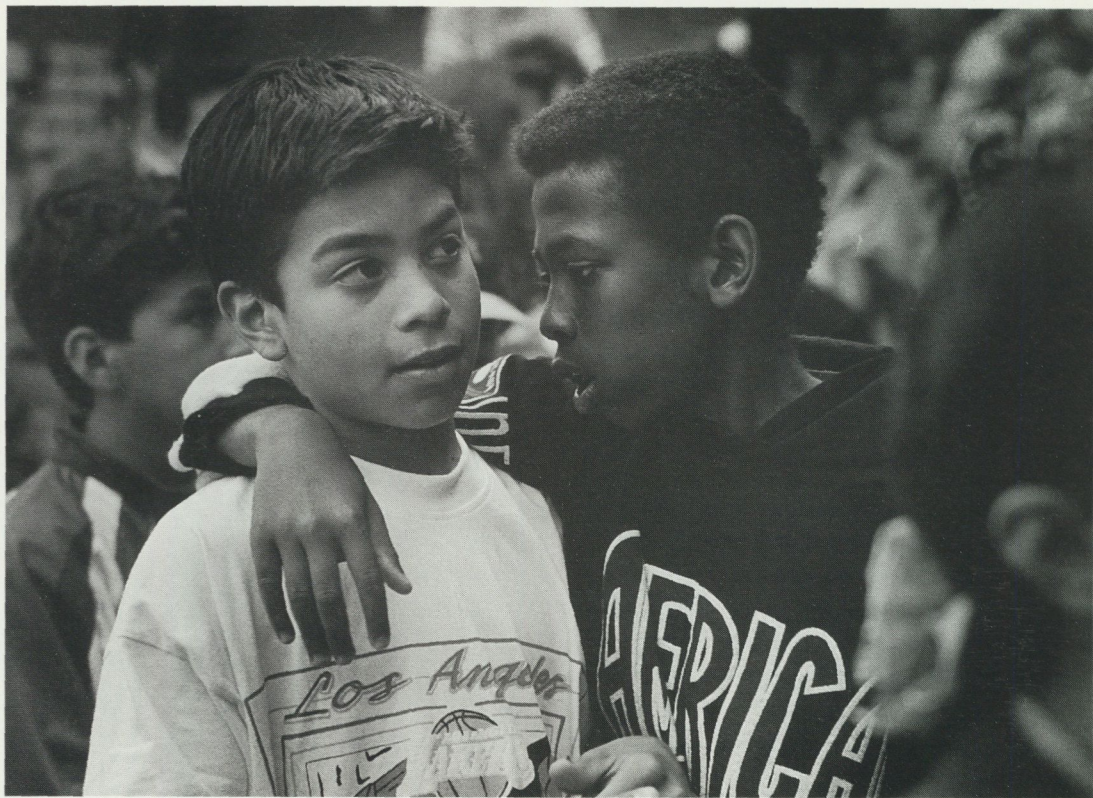
MÅNGA KULTURER OCH SPRÅK

Ända fram till 1960-talet var Sverige i egna och omvärldens ögon ett enspråkigt land med en i stort sett enhetlig kultur, om än med vissa lokala variationer. (De inhemska minoriteterna som samer, zigenare och finsktalande tornedalingar bortsåg man ofta ifrån.)

Under de senaste årtiondena har Sverige blivit ett extremt mångspråkigt och i viss mån mångkulturellt land. I Sverige bor i dag människor med ca 140 olika modersmål, och den tidigare självklara enspråkigheten har bytts ut mot en flerspråkighet av tidigare oänt slag.

I så kallade invandrartäta områden lever människor från jordens alla hörn sida vid sida. I flera av områdena har majoriteten, upp till 75% eller kanske ännu mera, av invånarna någon form av invandrarbakgrund, och i samma trappuppgång möts olika traditioner, klädstilar, musiksmak och annat som ingår i begreppet kultur. En del av förstagenerationens invandrare har hög akademisk utbildning, medan andra är analfabeter, och åsikterna om politik, religion och barnuppfostran är lika varierande som den mat som lagas i köken.

Lika skiftande är den språkliga miljön. I affärer och på kafeterior och gator och torg hörs många olika språk, ibland 30–40 och i något fall uppemot 100. I denna mångfald måste svenskan användas som gemensamt språk i de dagliga mötena i affärer, på posten och mellan grannar, men även den kan vara mycket varierad. Många invandrare talar en utmärkt svenska med bara små avvikelser i uttal eller grammatik, medan andra använder en starkt bruten, ibland mycket svårbegriplig, svenska. Och även den svenska som används av de få födda svenskarna kan variera ganska avsevärt, alltifrån den lokala dialekten – stockholmska, göteborgska, malmöitiska etc. – till de svenska dialekter som inflyttare från olika delar av landet fört med sig.

*Rinkeby, Stockholm. Foto Lars
G. Säfström, MIRA.*

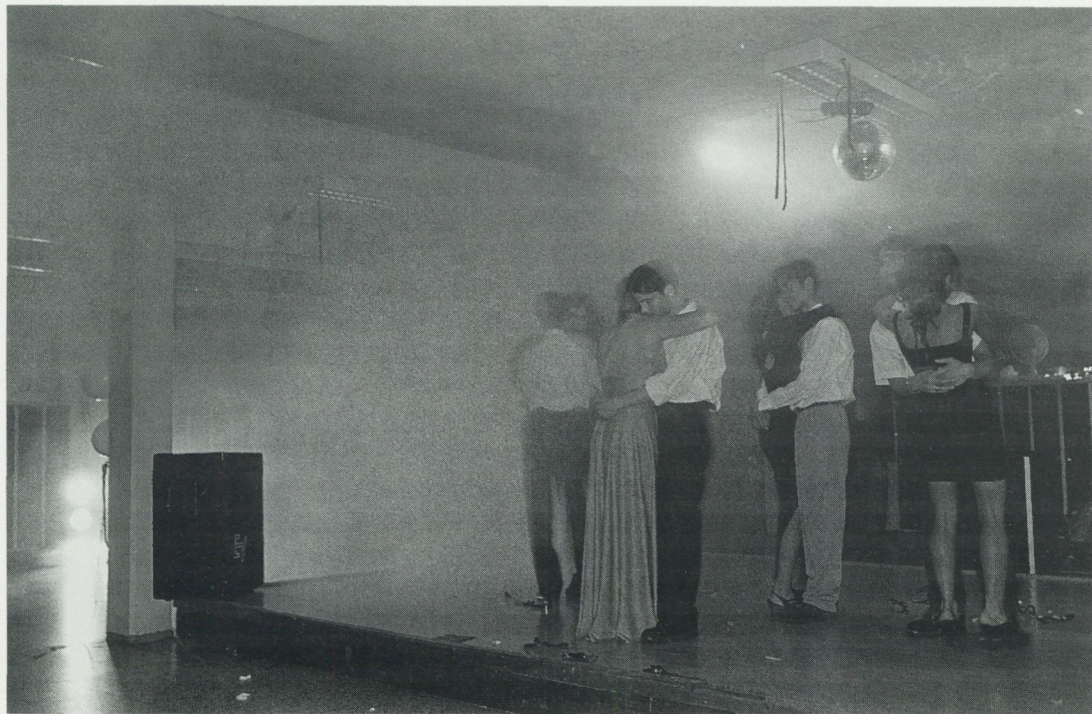
De barn som växer upp i områden som dessa får tidigt andra erfarenheter, både språkliga och kulturella, än barn som växer upp i mera homogent svenska områden. De möts på dagis, fritis och lekplatser, och alltifrån tidig ålder har de kompisar och bästisar med en annan bakgrund än de själva. I skolan, där ibland mer än 90% av eleverna har någon form av invandrabakgrund och där det undervisas i upp till 40 olika hemspråk, delar de klassrum med kamrater med olika språk och kulturer. I tonåren förälskar de sig i varandra, och äktenskap över de etniska gränserna blir allt vanligare. En del av dessa barn och ungdomar är nyinvandrade, medan andra är födda i Sverige. Inte så få av dem är svenska medborgare.

Tvärt emot vad man kanske tänker sig får barnen i områden som dessa tidigt en vidsträckt kulturell och språklig kompetens.

De får influenser från många håll, och de lär sig att det som är "fel" i deras egen, eller snarare föräldrarnas, kultur kan vara "rätt" i en annan och tvärtom. Speciellt flickorna talar ofta om olika giftermåls-seder, och många av ungdomarna är väl bevandrade i geografi, olika länders styrelseskick, religioner etc. De får också en vana att förstå svenska talad på många olika sätt, och de lär sig åtminstone något av många andra språk. "Jag kan lite av alla språk", som en tonårspojke uttryckte det. De tycks knappast uppleva den språkliga miljön som på något sätt förvirrande eller abnorm; tvärtom visar de ofta en kärleksfull förståelse för föräldrarnas svårigheter med svenskan och den svenska kulturen.

Situationen är ny för Sverige, och många oroar sig därför för hur det skall gå för de barn som växer upp i invandrarrika områden. Resulterar den kulturella och språkliga mångfalden i otrygga värstingar med ett torftigt språk? Blir barnen tvåspråkiga eller halvspråkiga? Kan de klara högre studier? Oron är förståelig,

*Avslutningsfest i Fittjaskolan,
Stockholm. Foto Andrzej
Markiewicz.*

men några enkla svar kan knappast ges, och inte heller är bilden alltid så mörk som den ibland framställs.

SYNEN PÅ INVANDRARUNGDOMARS SPRÅK

Då och då förekommer inslag i massmedierna där invandrarungdomars språk kommenteras. En del av dessa inslag är insiktsfulla, men motsatsen förekommer tyvärr också. När exempelvis unga män med invandrarbakgrund är inblandade i våldsdåd med tragisk utgång, drar nästan ofelbart en eller flera kommentatorer slutsatsen att våldet är en direkt följd av att ungdomarna inte kan svenska – en slutledning där viktiga mellanled saknas.

Speciellt i tider av nyhetstorka förekommer inslag där språket fokuseras. Även om avsikten oftast är god, till exempel att mana till insatser för en utökad svenskundervisning, är inslagen ibland ganska stereotypa, för att inte säga fördomsfulla. I en del sådana inslag fastslår man exempelvis som ett bevisat faktum att invandrarungdomar inte får några jobb därför att de "inte kan svenska" eller talar "bruten" eller till och med "primitiv" svenska, något som i sin tur sägs leda till att de blir "värstingar" och så småningom brottslingar. Inslagen illustreras ofta av intervjuer med en eller flera tonåringar, vanligen pojkar, som oförberedda ställs inför ett antal ledande frågor, till exempel om de tycker att de talar dålig svenska, om de hellre skulle vilja ha svenska kamrater än invandrade och om de skulle vilja kunna bättre svenska. Svaren på dessa faktiskt ganska komplicerade frågor blir ofta tafatta och enstaviga. Tillfälle att tänka efter eller att tala fritt om ett ämne som ungdomarna behärskar eller är intresserade av ges sällan. Vanligen får vi inte heller upplysningar om deras bakgrund, t.ex. hur länge de varit i Sverige, sociala förhållanden eller dylikt.

I all sin skenbara självklarhet ger inslag som dessa en grovt förenklad och generaliserande och ibland rent felaktig bild av en mångfacetterad och komplicerad verklighet. Framför allt saknas elementära definitioner av viktiga begrepp. Vad menas till exempel i sammanhanget med "invandrarungdomar"? Är det ungdomar som relativt nyligen invandrat och ännu har svårigheter typiska för språkinläring. Eller menar man också ungdomar som kommit till Sverige vid tidig ålder eller till och med sådana som är födda här? Har dessa ungdomar två invandrade föräldrar eller räcker det med en invandrad förälder – som kanske behärskar

svenska mycket väl – för att svenskan skall påverkas negativt? Vilket samband har språkkunskaperna med det område man bor i och övriga sociala faktorer? Kan över huvud taget en eller några få ungdomar i en snabb intervju representera hela den mångfald av livsöden och språkkunskaper som finns bland alla dem som har någon form av invandrarbakgrund?

Och vad är "dålig svenska"? Är det till exempel ett "felaktigt" uttal? Vem har i så fall "rätt" uttal? Stockholmare? Göteborgare? Skåningar? Gotlänningar? Högutbildade akademiker?

Eller handlar dålig svenska om brister i ordförrådet? Är användning av slang och svordomar eller ord som *liksom*, *typ*, *precis* osv. bevis på torftigt språk? (Vem använder inte någon gång sådana ord?) Handlar det om obekantskap med "abstrakta" ord? (Vem kan alla s.k. abstrakta ord?) Är det bevis på dåligt ordförråd om ett stadsbarn inte kan ord som *mjölka*, *gårdsgård*, *hö*, dvs. hur hänger en persons ordförråd ihop med de erfarenheter han gjort i sitt liv? Och kan vi utgå från att ett dåligt ordförråd är orsaken till att någon i en ovan situation svarar enstavigt? Hur vet vi att han inte bara är blyg eller har fått lära sig hemma att respektfullt tiga när vuxna talar? Hur mäter man över huvud taget någons aktiva eller passiva ordförråd?

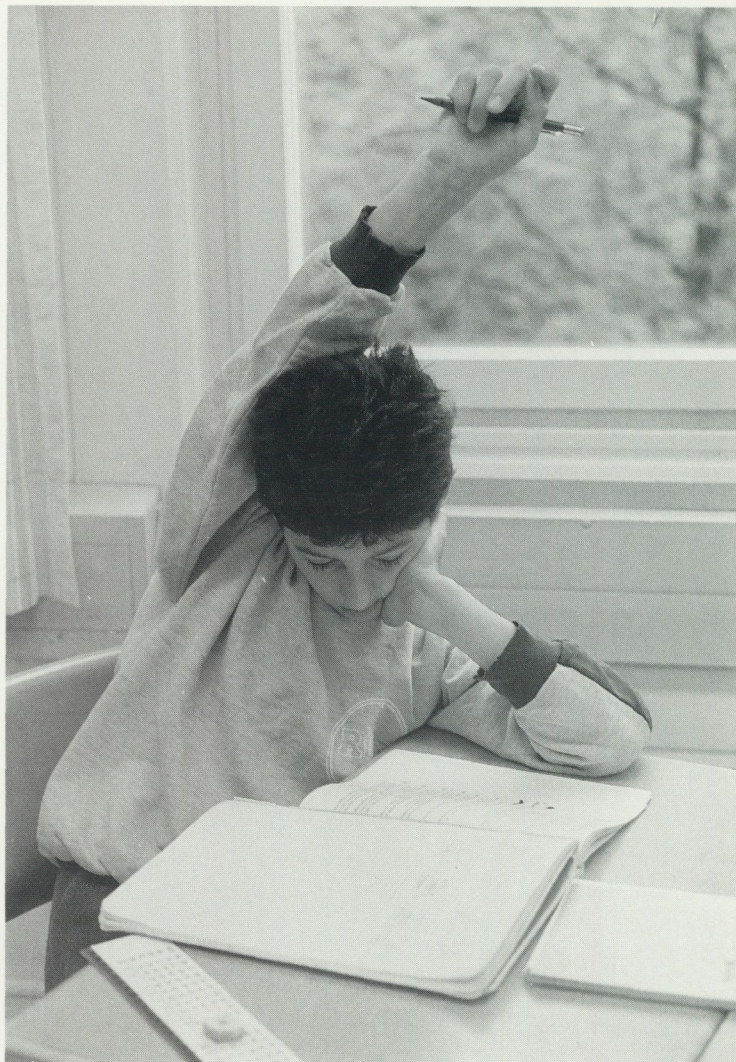
Är det i stället bristande kunskaper i grammatik som är dålig svenska? Är till exempel följande uttryck fel: *på affärn*, *berätta till någon*, *strumporna är vit*, *jag tyck om du*? I talad standardsvenska eller i skriftspråket används de knappast, men däremot är de vanliga i norrländska dialekter. Kan i så fall norrlänningar inte svensk grammatik?

Är dåliga språkkunskaper ytterligare något annat, till exempel att inte känna till vissa artighetsfraser eller inte kunna återge skolbokens (ofta mycket abstrakta och livlösa) innehåll.

Eller menar vi med "dåligt språk" helt enkelt att någon inte uttrycker sig som "vi"? Vilka är i så fall "vi"?

Även ett litet språk som svenskan rymmer många varianter. Människor talar olika i olika områden (dialekter) och i olika samhällsgrupper (sociolekter), och ingen individ talar på samma sätt i alla situationer. Dessutom har vi ett så kallat standardspråk som vi behöver i vissa sammanhang och som har ett nära samband med skriftspråket. De olika sätten att tala fyller olika funktioner, och det ena utesluter inte det andra.

*Kvarnbyskolan, Rinkeby,
Stockholm. Foto Ann
Eriksson, MIRA.*

RINKEBYSVENSKA

Rinkeby är en förort till Stockholm som av olika anledningar kommit att stå som urtypen för invandrartäta områden. Men Rinkeby är ingalunda unikt, och det ungdomsspråk som används där och som kommit att kallas Rinkebysvenska förekommer i alla

invandrartäta Stockholmsförorter. Liknande språkvarieteter finns i andra delar av landet.

När man lyssnar till ett gäng ungdomar, uppvuxna i ett invandrarätt område, som talar med varandra på ungdomsgården, i gathörnet eller på tunnelbanan, kan man onekligen lätt få intrycket att de talar svenska på ett främmande sätt.

Det man först lägger märke till är att uttalet avviker från det på orten vanliga. Det är inte så mycket en fråga om uttalet av enskilda ljud, utan mera om en viss typ av intonation. "Stötigt" kallar ungdomarna själva sitt sätt att tala. Riktigt vad det är som ger detta intryck är svårt att komma åt. Ibland hamnar betoningen på oväntade ställen i satsen, och möjligen handlar det också om att långa vokaler blir lite kortare och korta vokaler lite längre än vad som är vanligt i svenskan.

Ett annat påfallande drag är användningen av ord som vi inte känner igen men som härstammar från de många olika språk som talas i området och som i ungdomarnas samtalsspråk används som slangord. Som i allt slangspråk har orden för 'flicka' och 'pojke', 'dum' och 'bra' och andra expressiva uttryck många synonymer. Ett vanligt ord för 'flicka' är till exempel det ursprungligen turkiska *guss*, *giz*, och andra ord är *kopella*, *munara* (grek.), *orospi* (turk.), *conyo* (spa.) och *rakli* (romani). För 'pojke' kan man få höra *kusipää* (fi.), *raklo* (romani) och *orospo* (turk.), och för 'pengar' *lover* (romani), *parra* (turk.) och *dinero* (spa.). En del av dessa ord är normalord i respektive språk, medan andra ursprungligen är "fula". Mycket vanliga är också två ord som saknar direkt motsvarighet i svenskan, utropsordet *abou* (arab., eg. 'pappa') i uttryck som *Abou vilken bil!* 'Oj, vilken bil!', samt tilltalsordet *län* (turk.), ungefär 'hörrudu' i uttryck som *Har du parra län?* 'Har du pengar?' eller *Ajde län!*, som kan översättas som 'Kom nu då!', 'Stick!', 'Lägg av!', 'Kom igen!' m.m. En del andra uttryck utgör översättningar av fraser som är vanliga i många språk, till exempel *Jag svär på min mammas grav* eller *Jag skall döda dig*. Det senare uttrycket bör inte tolkas bokstavligt, lika lite som vissa svenska uttryck, där den ursprungliga betydelsen bleknat, till exempel *Dra åt helvete!*

Dessutom används en del vanliga svenska ord ibland på sätt som avviker från vad vi är vana vid, till exempel *gå i Jag skall gå till Grekland i sommar* eller *dröja i Festen dröjer (pågår) i tre dar*.

Typiska är också vissa grammatiska avvikelser, till exempel utebliven adjektivböjning i *Sen dom blir lite rik* och prepositionsan-

vändningar som *läsa på tidningen*, *gå i dagis*, samt avvikande genus som *mitt framtid*, *en lejon* och ordföljd som i *Då det skulle bli tråkigt och Dom skiljer sig och gifter sig om*.

Drag som dessa ger lätt intrycket att talarna inte kan svenska, men å andra sidan finns det också drag som tydligt pekar på att ungdomarna är uppvuxna i Sverige och är väl bekanta med svenskt ungdomsspråk. Bortsett från intonationen är uttalet vanligen ungefär detsamma som hos svenskfödda ungdomar i samma område, och ord som *ba*, *precis*, *exakt*, *typ* och nya slangord sprids snabbt även till invandrartäta områden.

VARFÖR TALAR DE SÅ HÄR?

En del av dragen i Rinkebysvenska och liknande varieteter har otvivelaktigt med språkkontakt att göra. Om det lilla barnet under sin tidiga språkinläring omväxlande hör *en boll* och *ett boll*, *på dagis* och *i dagis*, *gå till Grekland* och *åka till Grekland* kan det lätt dra slutsatsen att det inte är så viktigt vilken form man väljer, eftersom man ju med lite god vilja kan förstå varandra ganska bra ändå – en inte helt orimlig tanke. Det kan därför ta längre tid för barn i dessa områden att komma underfund med de ibland vacklande och svårdefinierade regler som gäller för de mest komplicerade systemen i språket, främst genus, bestämdhet, kongruens och tempus.

Men språket har också ett nära samband med våra erfarenheter. När till exempel en pojke med turkisk bakgrund, född i Sverige, tolkade *förort* som "ett ställe där det bor många invandrare", och hans kusin, likaså uppvuxen i Sverige, tolkade *vigsel* som en sorts förfest till ett bröllop, utgick de båda från sina speciella erfarenheter. Eftersom ungdomar i områden som dessa har jämförelsevis begränsade erfarenheter av svenska förhållanden – men desto större kunskaper om andra delar av världen – kan de därför ibland förefalla okunnigare än vad de i verkligheten är. Vi kan helt enkelt inte förvänta oss samma sorts kulturella och därmed språkliga kunskaper som av svenska barn uppvuxna i homogent svenska områden.

Okunnighet tycks inte vara den enda orsaken till det som ser ut som språkfel. När Sveriges Radio ville spela in Rinkebysvenska rekommenderades man tre ungdomar som garanterat talade denna typ av stockholmska. Inför mikrofonen använde ungdomarna fullständigt normalt stockholmskt ungdomsspråk, väl

medvetna om att Rinkebysvenska vanligen inte används i radio. Sannolikt har ganska många ungdomar, uppvuxna i invandrartäta områden, denna förmåga att – mer eller mindre tydligt – skifta mellan kamratspråket och ett mera "vanligt" språk. Därför hörs också varieteter som Rinkebysvenska mera på ungdomsgården och i kamratgängen än i klassrummet – såvida talaren inte genom att använda "dåligt" språk vill visa sin opposition mot skolan och vuxenvärlden, något som inte är ovanligt i tonåren.

Tvärt emot vad man kanske väntar sig tycks inte heller inverkan från modersmålet, interferens, orsaka avvikelserna i ungdomarnas sätt att tala. I en undersökning där lärare i svenska som andraspråk fick lyssna till inspelningar av invandrarungdomar, uppvuxna i Sverige, visade det sig vara mycket svårt, nästan omöjligt, att gissa vilka hemspråk ungdomarna hade (Kotsinas 1990). De grammatiska avvikelserna, "felen", är nämligen av samma typ oavsett vilket hemspråk ungdomarna har, och det uttal som används i ett och samma invandrartäta område är i stort sett detsamma. Ungdomarna kan alltså inte sägas "bryta" på arabiska, persiska, turkiska, grekiska osv.

Det kamratspråk som ungdomarna använder måste också ses mot bakgrund av hela den språkliga miljön i invandrartäta områden. Att använda bred stockholmska, göteborgska, malmöitiska osv. i en omgivning där många behärskar svenska dåligt skulle rentav kunna uppfattas som ett sätt att avgränsa sig från dem man respekterar och tycker om – föräldrar, nyanlända kamrater och andra – som om man låtsas vara "svensk". Mot denna bakgrund kan man faktiskt se både de grammatiska avvikelserna, de felaktiga användningarna av ord som *gå* och *dröja* och det avvikande uttalet som en akt av solidaritet, åtminstone hos de ungdomar som i andra sammanhang kan tala "rätt".

Ännu mindre bör man nog betrakta användningen av de många slangorden från olika språk som tecken på bristande ordkunskap. Inlån som dessa är naturligtvis en följd av den intensiva kontakten mellan många olika språk, men inlåningen är ingen automatisk process eller "smitta". Tvärtom är ungdomarna själva mycket medvetna både om från vilka språk orden är hämtade och om att orden för dem fungerar som slangord, även om de är normalord i ursprungsspråket. De är också påtagligt stolta över att kunna många synonymer för "flicka", "pojke" osv. Och även här är solidaritet och gruppsammanhållning viktiga faktorer. Den

McDonald's. Foto Gunnar Ask/Pressens Bild.

som kan orden hör till gruppen, och den som inte kan dem hör heller inte dit. Precis som andra inslag i ungdomskulturen såsom klädsel, musiksmak osv. blir orden ett sammanhållande kitt, och genom att använda ord från många språk visar ungdomarna att kamraternas språk är lika mycket värda som deras eget.

Att tonåringars behov av att med sitt språk markera grupp-sammanhållning är en viktig faktor visas också av att vissa avvikelser från svenskan, som ser ut som "fel" beroende på okunnighet, faktiskt tycks vara betydligt vanligare hos tonåringar än hos barn i förskoleåldern. Grammatiska avvikelser vad gäller genus, kongruens och prepositionsuttryck är vanliga även hos småbarnen, men däremot tycks åtminstone dagisbarn ibland ha ett mera "svenskt" uttal och även göra färre ordföljdsfel (Kotsinas 1988). Man skulle ju förvänta sig motsatsen, nämligen att barnen talar mera "korrekt" ju äldre de blir. Att exempelvis nya uttal dyker upp just i tonåren, när behovet av gruppidentitet är som starkast, är

emellertid känt även från liknande områden i andra länder, till exempel England (Hewitt 1986).

Rinkebysvenska och liknande varieteter tycks alltså ha sin bakgrund både i barnens språkinläringssituation och i behovet av markörer för gruppidentitet. Liksom en gång ungdomarna i inflyttartäta områden vid sekelskiftet blandar ungdomarna i de nya områdena lokala språkdrag med drag hämtade från föräldragenerationens språk. De signalerar därmed att de i en mening är "svenskar", uppvuxna i Sverige som de är, men att de samtidigt har en annan bakgrund än "vanliga" svenska ungdomar. Det som förenar dem är att de alla har en icke-svensk bakgrund med rötter i andra kulturer och språk. En ny generation i en ny tid.

VILKA TALAR RINKEBYSVENSKA?

Det måste starkt poängteras att det språk som beskrivits ovan är ett kamratspråk som används av andragenerationens invandrare, dvs. ungdomar som är födda i Sverige eller har bott här sedan sin tidiga barndom. För ungdomar som kommit till landet senare är situationen givetvis en annan. För dem gäller det att lära sig svenska, en process som tar lång tid även för barn – trots den allmänna tron att barn lär sig språk så lätt.

Inte heller får det som sagts tolkas som att allt är gott och väl med det språk som används av andragenerationens invandrar-ungdomar. Liksom alla andra ungdomar i Sverige behöver de tillgång till standardspråket för att kunna tillgodogöra sig högre studier och även för övrigt klara sig i ett skriftspråksinriktat och teknikberoende samhälle som det svenska. Här är skolans insatser oerhört viktiga. Särskilt vissa avvikelser i ordförrådet, som orsakas av att ungdomarna har andra erfarenheter än vad vi normalt förväntar oss, kan leda till allvarliga missförstånd. Å andra sidan har ungdomarna som en följd av sin uppväxt en stark medvetenhet om språkliga skillnader, vilken kan vara dem till hjälp om den utnyttjas rätt. Däremot kan förakt och fördömande leda till att de tar avstånd från svenskan och det svenska samhället. Varför försöka tala som en svensk, när man på grund av namn, utseende och andra ytliga faktorer inte behandlas som en – även om man är svensk medborgare?

Onekligen finns det emellertid också i invandrantäta områden ungdomar med ett faktiskt torftigt språk och betydande inlärnings-

*Skolbiblioteket i Tensta
gymnasium. Foto Claes
Löfgren/Pressens Bild.*

svårigheter. Många har svåra upplevelser bakom sig – krig, flyktning-
skap, väntan på asyl, föräldrarnas arbetslöshet. Under sådana
förhållanden kan man knappast förvänta sig att en ung människa
mitt i pubertetsåren skall orka med att lära sig svenska och att ta
till sig den svenska kulturen.

Det finns å andra sidan också ungdomar som medvetet tillbaka-

visar ungdomsspråk som dessa. Ofta är det då fråga om ambitiösa ungdomar som arbetar mycket hårt för att kunna gå vidare till högre studier.

Slutligen får man naturligtvis inte heller dra slutsatsen att alla ungdomar med invandrarbakgrund använder språkvarieteter som Rinkebysvenska. De som vuxit upp i mera "svenska" områden gör det knappast.

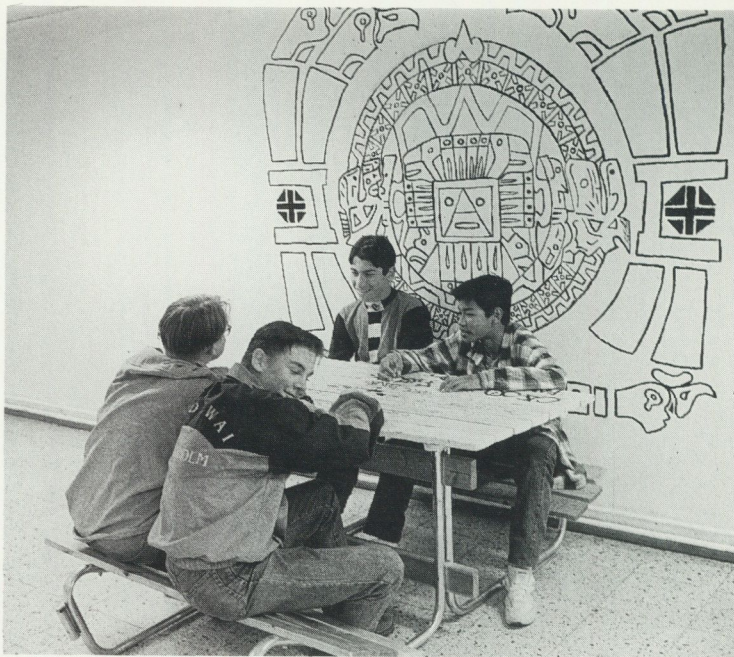
I invandratäta områden där ungdomar med helt svensk bakgrund är i minoritet är det inte ovanligt att även de kan använda drag som de ovan beskrivna – "men inte lika perfekt som vi" som en invandrapojke sa. I Stockholmsområdet får dessa ibland hedersbeteckningen "svenskinvandrare". De har från tidig ålder lekkamrater och vänner med invandrarbakgrund, och i många fall känner de sig mera solidariska med dessa kamrater än med ungdomar från andra mera homogent svenska områden. De flesta av dem kan de slangord som invandrarungdomarna använder, och en del använder också ibland andra drag. I hemmet talar de vanligen "svenskt", men bland dem som är väl integrerade i kamratgruppen finns också en del som mera regelbundet använder det "stötiga" uttalet.

ÄR ORON FÖR UNGDOMENS SPRÅK BEFOGAD?

Oron för ungdomars språk är förståelig men inte sällan överdriven. Ofta dömer vi ungdomarnas språk efter hur vi själva talar – eller tror oss tala. Men en femton-, sextonåring är inte färdig med sin språkutveckling och kan inte ha samma ordförråd eller kunskaper om finare distinktioner i språket. Han är också ovan att uppträda i formella situationer, och inför en mikrofon kan han därför förefalla betydligt ordfattigare än vad han egentligen är. Att i målbrottsåldern modulera rösten på ett för lyssnaren behagligt sätt är heller inte lätt.

Speciellt när ungdomar "gapar och skriker" i gathörn och på skolgårdar kan samtalen för den vuxne förefalla osammanhängande, och ibland ger de intryck av gräl och onödigt bråkande. Men samtalen syftar inte i första hand till att förmedla information, framför allt inte till okända tjuvlyssnare. I stället utgör ungdomars gruppsamtal ett viktigt inslag i socialisationsprocessen, vuxenblivandet. När ungdomar munhuggs med sina jämnåriga tränar de sig i att argumentera och uttrycka sin åsikt och därmed hävda

*Rast i Fittjaskolan,
Stockholm. Foto Andrzej
Markiewicz.*

sin plats i gruppen, och genom att hitta på nya, gärna riktigt fula slangord, tränar de sin språkliga kreativitet och visar samtidigt att de är tuffa och vågar bryta mot vuxenvärldens normer. I ungdomsgruppen är det därför viktigare att kunna skämta och ge svar på tal än att tala tydligt eller korrekt.

Men ytterst få människor bibehåller livet igenom sitt ungdomliga kamratspråk fullt ut och i alla situationer. Ungdomar växer och mognar, och beroendet av kamratgruppen och dess gillande avtar. I och med inträdet i arbetsliv och olika typer av vuxengemenskap ställs den unga personen i nya situationer där andra regler än kamratgruppens gäller, och då antar han också nya talstilar och umgängesregler, samtidigt som hans ordförråd och grammatiska säkerhet ökar. Ingenting säger att detta inte gäller även för andragenerationens invandrarungdomar.

Inte heller orsakar en viss sorts ungdomligt gruppspråk asocialt beteende, och det är heller inte bevis på bristande intelligens. Däremot har både språk och beteende ett nära samband med sociala faktorer. Den som möter förakt på grund av socialgrupp,

utseende, namn eller annat och som kanske dessutom ser för sig en framtid med arbetslöshet kan reagera både genom att använda ett av samhället icke accepterat språk och genom att bete sig på ett icke önskvärt sätt.

Inte sällan har emellertid oron för ungdomens språk djupare orsaker. När man på 1930-talet oroade sig för att det svenska språket skulle förstöras, var det i grunden fråga om en ängslan inför den sociala omvälvning som framväxten av folkhemmet innebar. En utflyttning från de trångbodda arbetarkvarteren till bättre bostäder hade inletts och arbetarungdomar började kunna studera och ta sig upp i samhället. Kontakten mellan samhällsklasserna ökade – något som inte sågs med välvilja av alla – och medelklassungdomarna tog upp drag ur ekenssnacket, som de uppfattade som tufft, samtidigt som arbetarklassungdomarnas språk också förändrades. Oron steg för att medelklassungdomarna inte bara skulle ta efter arbetarklassungdomarnas språk utan även deras – som man tyckte – ”dåliga” och ”omoraliska” beteende. I efterhand vet vi att trettiotalsungdomarna inte blev vare sig mera brottsliga eller på annat sätt sämre än andra generationer, och inte heller förstördes stockholmskan eller svenskan.

Vad som kommer att hända med Rinkebysvenskan och liknande varieteter i framtiden kan vi inte sia om i dag. Det beror helt på ekonomiska, sociala och demografiska faktorer. Om segregeringen mellan invandrare och svenskar ökar kan de nya ungdomsspråken leva kvar i invandrantäta områden och utvecklas till speciella dialekter. Men om invandrarungdomarna, liksom 1930-talets arbetarungdomar, får chansen att ta sig fram i samhället kan det också hända att dessa nya varieteter försvinner helt eller delvis. I det senare fallet kan de lämna vissa spår efter sig, till exempel en del slangord vilka – precis som en gång vissa ord ur Ekenssnacket – så småningom ingår i vårt vardagliga tal, utan att vi är medvetna om deras ursprung eller känner till att de en gång betraktats som dåligt språk.

Men vad som än händer med dagens ungdomsspråk måste vi nog vänja oss vid att nya identiteter uppstår och att många därför även i framtiden talar svenska på ett nytt och för oss lite främmande sätt. I en värld där snabba och förhållandevis billiga kommunikationer gör det möjligt för allt fler att förflytta sig som turister, invandrare och flyktingar kan vi knappast räkna med enspråkighet och monokultur.